

"RAZGOVOR UGODNI" I "SATIR"

Andrija Kačić Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* - Matija Antun Reljković, *Satir iliti divji čovik*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1988.

Posljednjih desetljeća znatno se mijenjaju gledanja na razvoj jezika hrvatske književnosti, na njezinu povijest, pa i na samu hrvatsku povijest. U tom je smislu dosad najrazrađenija postavka o početku hrvatskoga jezičnog standarda sredinom 18. stoljeća, pomalo se formulira i stav o početku novije hrvatske književnosti u to doba, a moguće je očekivati i sve utemeljenije poglede o začecima hrvatskoga narodnog preporoda u polovici 18. stoljeća. Lingvističku problematiku toga sadržaja prvi je iznio i najsustavnije obrazložio Dalibor Brozović, dok su Ivo Frangeš i Ivan Slamnig začetnici novih gledanja na povijest hrvatske književnosti. Ipak, cjelina novih viđenja zahtijeva još nova proučavanja, kako je i naravno.

Najbitnija djela u smislu početaka standardizacije novoga, štokavskoga književnog jezika jesu *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* Andrije Kačića Miošića i *Satir iliti divji čovik* Matije Antuna Reljkovića, knjige koje znače osobito velike korake k dolazećem u razdoblju izrazitih tendencija smjene starog i novoga. Dalmatinac Kačić i Slavonac Reljković ubrzo nakon tiskanja svojih djela postali su izvandredno čitani pisci, dobro poznati u svim hrvatskim zemljama, pa i izvan vlastitoga narodnog prostora, a to su postigli iznad svega lako razumljivim jezikom i jednostavno, svakome lako prihvatljivo strukturiranim djelima. Te temeljne knjige nacionalne literature u biblioteci "Temelji" priredio je Josip Vončina, istaknuti prou-

čavatelj hrvatskoga književnog jezika, koji je svestrano prikazao živote i djela rečenih pisaca sustavno izlažući ono što je o toj tematici čitatelju potrebno znati. Iz teksta o Kačiću poglavito je zanimljivo Vončina uočavanje i dokazivanje da je autor *Razgovora ugodnoga* "imao pjesničkih sposobnosti, ali ih se svjesno i disciplinirano odricao" (str. 42). Baš odricanje od zahtjevnije umjetnosti u ono je nevoljno doba omogućilo golem Kačićev utjecaj, jer je takvo djelo moglo biti široko prihvaćeno. Slično je bilo i s Reljkovićem koji se rasnim i jasnim svojim komunikativnim stilom dao na narodno prosvjetovanje. Pišući o polemici nakon prvog izdanja *Satira*, Vončina zaključuje da bi autor "Tamburaša slavonskog", pamfletist protiv Reljkovića mogao biti Emerik Pavić, hrvatski podunavski pisac velike ostvarene baštine, istaknuti Kačićev sljedbenik i prevoditelj Kačića na latinski, predak velikoga suvremenog srpskog pisca Milorada Pavića. Posebno je detaljno prikazano značenje Kačića i Reljkovića za književno-jezični razvoj, a napose je interesantno da je Reljković u svojoj gramatici izrazio svijest o standardizacijskim procesima svoga vremena u hrvatskom jeziku, i to i štokavsko-ikavskom i kajkavskom.

Glavna djela naših značajnih prosvjetitelja Vončina je opskrbio komentarima, dodao je i iscrpan rječnik te važniju literaturu.

Mora se zaključiti kako je laka pristupačnost mnogo objavljivanih pisaca Kačića i Reljkovića od velikog značenja i u našoj znanosti i u našoj javnosti, pa Liberu svakako valja odati priznanje na uzornoj i vrlo potrebnoj knjizi.

Josip Lisac

JEZIK U POLITIČKOM UMAKU *

Odazivajući se pozivu koji mi je upućen da dadnem svoje prijedloge u vezi s načelima za vođenje jezične politike u SRH i SFRJ, podnosim nekoliko sugestija.

1. Svaka jezična politika u SFRJ, ako želi *pridonositi učvršćenju i stabilizaciji naše federacije*, mora polaziti od osnovnih *avnojskih načela* na kojima je nova Jugoslavija stvorena, kao i od pozitivnih ustavnih odredaba SFRJ o pravima građana, naroda i narodnosti. Ona dakle, i u pogledu jezika, mora osiguravati *osnovnu građansku i nacionalnu ravnopravnost* za sve narode i narodnosti i njihove pripadnike, mora pojedincima i skupinama osiguravati *mogućnost izbora jezika i oblika jezika*, osiguravati *mogućnost upotrebe (javne i službene) samostalnog nacionalnog naziva* za jezik te ne samo *njegovanje nacionalnih tradicija u jeziku*, nego i omogućavati dosljedno očuvanje tradicionalnih (nacionalnih i drugih) *jezičnih posebnosti*.

2. Osim u razdoblju dosljednog primjenjivanja avnojskih načela u jezičnoj politici (od g. 1943/44. do kraja 50-tih/početka 60-tih godina), gotovo svi dosadašnji pokušaji svjesnog vođenja jezične politike u staroj pa i novoj Jugoslaviji (ili pojedinim njezinim dijelovima) svodili su se na otvoreno ili prikriveno, odnosno nesvjesno, *jezično nasilje i majorizaciju kao princip* (isp. karadževićevski srps-

ko-hrvatsko-slovenački jezik i negaciju makedonske i drugih posebnosti, jezično divljaštvo u NDH, manipulacije i zloupotrebe novosadskog dogovora itd.), na otvoreno ili prikriveno osporavanje svake jezične posebnosti i nacionalne tradicije u upotrebi jezika, a jezična je politika prikrivala obično neke druge "izvanjezične" ciljeve.

Da bi se to izbjeglo, valja spriječiti da profesionalni političari (radi pridobivanja glasačke baze) te politički i državni forumi i tijela arbitriraju u praktičnim pitanjima jezične politike (gotovo su sve dosadašnje arbitraže ove vrsti bile nekompetentne i donijele više štete, nego koristi: Obrovci, Smedereva i Agrokomerci jezične politike, ali još skuplji), ali isto tako onemogućiti da profesionalni lingvisti (lingvist nije onaj tko ima diplomu ili doktorat iz lingvistike, nego onaj tko je o jezičnim pitanjima kadar objektivno i znanstveno argumentirano raspravljati!) o jeziku odlučuju protiv svojih stručnih uvjerenja i savjesti, bez obzira na to radi li se o pritiscima ili o karijerizmu (naprasno napredovanje u karijeri i društvena priznanja onima koji govore što se od njih očekuje). *Rješenja bi se smjela donositi samo onda ako su znanstveno i stručno utemeljena i obrazložena i tek pošto su izložena svestranom uvidu i kritici javnosti. Pri tom, jezična politika mora razvijati i povećavati, a ne sputavati jezična prava i slobode.*

3. U višenacionalnoj zemlji jezična se politika ne može (i ne smije) zasnivati samo na onome što nam se čini objektivno i logično, ona ne može biti plod mehaničkih rješenja. Bez obzira na stupanj jezične sličnosti ili razlika među pojedinim jezicima i tipovima jezika, u federalnoj državi opasno je izvršne ovlasti u provođenju je-

* 7. srpnja 1988. održana je 2. sjednica Odbora za jezičnu politiku Predsjedništva RK SSRNH. Za tu sjednicu pripremili su osobne tekstove J. Silić, D. Brozović, A. Kovačec i N. Rašić. Njihovi su tekstovi objavljeni u Oku 18.-28. srpnja i 28. srpnja - 11. kolovoza. Ovdje prenosimo tekst A. Kovačeca zbog posebne aktualnosti.